

Иван Књижар

СЕМАНТИКА И ПРАГМАТИКА ПРЕСУПОЗИЦИЈСКЕ ПАРТИКУЛЕ *ПОНОВО* ИЗ УГЛА ТЕОРИЈЕ РЕЛЕВАНТНОСТИ*

У овом раду испитује се пресупозицијска партикула *поново* из угла теорије релевантности. Први циљ рада је да проверимо да ли је значење ове партикуле концептуално или процедурално. Други циљ је да на корпусу разговорног језика испитамо које улоге партикула *поново* може остварити у процесу интерпретације исказа и колики је њен степен снаге у остваривању релевантности исказа. Након семантичке и прагматичке анализе партикуле *поново*, дошли смо до закључка да она има процедурално значење јер уводи имплицирану пропозицију у тумачење исказа. Ова имплицирана пропозиција може имати споредну и главну улогу, а степен њене снаге у остваривању релевантности исказа може да варира од слабије до веома снажне.

Кључне речи: семантика, прагматика, теорија релевантности, процедурално значење, партикула *поново*.

In this paper, the presuppositional particle *ponovo* is explored from the perspective of relevance theory. The first goal of the paper is to determine whether the meaning of this particle is conceptual or procedural. The second goal is to examine, using a corpus of spoken language, the roles *ponovo* can play in the process of utterance interpretation and the degree of its strength in establishing the relevance of the utterance. After semantic and pragmatic analysis of the particle *ponovo*, we conclude that it has a procedural meaning, as it introduces an implied proposition into the interpretation of the utterance. This implied proposition can play a secondary or primary role, and the degree of its strength in establishing the relevance of the utterance can vary from weak to very strong.

Key words: semantics, pragmatics, relevance theory, procedural meaning, particle *ponovo*.

1. Увод. Теорија релевантности разликује две врсте конвенционалног значења језичких израза – концептуално и процедурално. Језички изрази са концептуалним значењем (нпр. *кућа*, *најправиии*, *леја*) непосредни су конститутивни елементи исказане пропозиције. Језички изрази са процедуралним значењем, с друге стране, нису непосредни пропозициони конституенти, већ на различите начине усмеравају интерпретацију исказа. Д. Блејкмор (BLAKEMORE 1987) уводи у теорију релевантности проблем процедуралне семантике испитујући дискурсне маркере (*међуиим*, *ипрема иоме* и др.). Од тада се листа процедуралних језичких израза ширила – експресиви (нпр. *јао*, *ух*, *јуху*); деиктички изрази (нпр. *он*, *ишамо*); партикуле (нпр. *иа*) и др. У испитивању процедуралности наведених језичких израза разматрају се, пре свега, два важна питања: (а) како се дефинише њихова процедурална семантика и (б) која је улога тог значења у тумачењу исказа.

Готово од самих почетака истраживања процедуралности, постоје предлози да се и окидачи пресупозиције уврсте у ову семантичку категорију (BLAKE-

* Резултати истраживања у овом раду делимично су представљени на Осмом међународном конгресу примењене лингвистике данас – приступи старим и новим изазовима, који је одржан 23–25. маја 2025. године на Филолошком факултету у Београду.

MORE 2002; SIMONS 2005; MAZZARELLA – DOMANESCHI 2018). Међутим, изузев малобројних споредних запажања, у теорији релевантности нема темељнијих истраживања. Пошто окидачи пресупозиције представљају хетерогену скупину језичких израза и структура, наша је претпоставка да ће и њихово потенцијално процедурално значење и улога у интерпретацији исказа такође бити разнородна. Проверавање тезе о процедуралности окидача пресупозиције започели смо испитивањем фактивних и имплицативних глагола (КЊИЖАР 2025). У овом раду ћемо наставити то истраживање испитивањем пресупозицијске партикуле *ћоново*¹.

У првом, теоријском делу рада (одељак 2) кратко ћемо размотрити природу концептуалног и процедуралног значења као и улоге ових значења у процесу тумачења исказа. У истом одељку осврнућемо се и на феномен пресупозиционалности. У другом делу рада (одељак 3), на првом месту ћемо размотрити значење партикуле *ћоново*, а потом ћемо, користећи примере из корпуса разговорног језика², испитати његову улогу у процесу интерпретације исказа.

2. ТИПОВИ КОНВЕНЦИОНАЛНИХ ЗНАЧЕЊА. У теорији релевантности (БЛАКЕ-МОРЕ 2002; СЛАК 2013) прави се дистинкција између две врсте конвенционалног (кодираног) значења речи: (а) к о н ц е п т у а л н о значење и (б) п р о ц е д у р а л н о значење. Ове две врсте значења похрањене су у нашем уму као два типа информационих структура – к о н ц е п т и и п р о ц е д у р е³. Према томе, када комуникатор употреби одређену реч, адресат је директно, декодирањем повезује са одговарајућим концептом односно процедуром. Типично је да пунозначне речи (именице, глаголи, придеви, прилози) кодирају концепте, а функцијске (везници, заменице, узвици, партикуле) процедуре. У наставку ћемо се осврнути на концептуалну и процедуралну семантику и њихову улогу у тумачењу исказа.

2.1. КОНЦЕПТУАЛНО ЗНАЧЕЊЕ. Концепти су менталне репрезентације конкретних и апстрактних ентитета – нпр. ⟨ПАС⟩; ⟨ПРАВДА⟩, ситуација – нпр. ⟨ТРЧАТИ⟩; ⟨ВОЛЕТИ⟩, ⟨ВЕРОВАТИ⟩; ⟨РАСТИ⟩, одлика – нпр. ⟨ЦРВЕН⟩, ⟨ЗАДОВОЉАН⟩, ⟨БРЗ⟩. У теорији релевантности концепти се типично поимају као структуре са два слоја – логичким и енциклопедијским. Логички (денотативни) концептуални слој садржи основне, инхерентне, контекстуално независне елементе који одређују његову референтну вредност, тј. оно на шта се концепт односи у стварности. Енциклопедијски слој концепта, с друге стране, садржи додатне културне, историјске, контекстуалне информације о датом ентитету, ситуацији или одлици. За разлику од логичког слоја, који је конвенционалан и стабилан, енциклопедијски слој варира од знања и искустава говорника. На пример, реч *вук* повезан је са концептом ⟨ВУК⟩, чији је логички, денотативни садржај: ⟨ВРСТА СИСАРА МЕСОЖДЕРА ИЗ ПОРОДИЦЕ ПАСА⟩; а енциклопедијски, на

¹ Лексема *ћоново* традиционално се сврстава у прилоге. Међутим, у овом раду третираћемо је као пресупозицијску партикулу а не као класичан прилог, пошто не мења садржај догађаја у исказу већ има прагматичку улогу регулисања интерпретације исказа.

² Корпус се састоји из транскрипата свакодневних разговора (око 200 000 речи) и снимака јавних ТВ дебата (око 173 000 речи).

³ Концепте и процедуре као когнитивне структуре представићемо малим верзалом у угаоним заградама ⟨⟩.

пример: *(ВУК ЈЕ СИМБОЛ СНАГЕ И ХРАБРОСТИ У МИТОЛОГИЈИ; У ПОПУЛАРНИМ МЕДИЈИМА ВУК ЈЕ ЗАО, АГРЕСИВАН)*.⁴

Поред разматрања проблема структурисања концепта, теорија релевантности поставља и питање како појединачни концепти у оквиру исказане реченице доприносе интерпретацији значења те реченице. Као што се значење речи поима као концепт, тј. ментална репрезентација неког конкретног/апстрактног ентитета, ситуације или одлике, тако је и значење исказа ментална репрезентација стања ствари у стварном или неком другом свету. Такве комплексне менталне репрезентације у семантици и прагматици називају се **п р о п о з и ц и ј а м а**.

Основни градивни елементи сваке пропозиције су концепти. На пример, исказ:

1) Вук је опасна животиња.

активира концепте *(ВУК)*, *(ОПАСАН)* и *(ЖИВОТИЊА)* који доприносе компоновању исказане (тј. експлицитно саопштене) пропозиције: *(ВУК ЈЕ ОПАСНА ЖИВОТИЊА)*. Исказана пропозиција у теорији релевантности назива се **е к с п л и к а т у р о м**.

2.2. ПРОЦЕДУРАЛНО ЗНАЧЕЊЕ. Процедуре, с друге стране, представљају менталне репрезентације инструкција за интерпретацију исказа. Оне нису статичне и директне компоненте саопштених пропозиција као концепти, већ собом носе упутства како пропозиције и њихове елементе треба тумачити. Теорија релевантности издваја неколико типова израза са процедуралним значењем: дискурсни маркери (*шћавице, према томе, међутим, на крају крајева* и др); деиктички изрази (*ја, ти; овде, тамо; сада, онда*); експресиви (*јао, ух, ура, јуху*) и др. Сваки од ових врста процедуралних израза носи различито упутство и има различите улоге у процесима интерпретације значења исказа, што ћемо показати на конструисаним примерима у наставку⁵.

Дискурсни маркери⁶, као што су конектори *према томе* и *међутим*, кодирају упутство на који начин се логички повезују пропозиције исказане пре и после њих. Ово упутство је важно јер се на тај начин ограничава извођење имплицираних пропозиција, тј. **и м п л и к а т у р а**. На пример,

2) Сунчано је јутро. Према томе, идем на трчање.

3) Сунчано је јутро. Међутим, идем на трчање.

Везник *према томе* каже да је логичка релација међу пропозицијама каузална, те адресат може извести импликатуру да је уобичајено да говорник сунчаним јутрима иде на трчање. Везник *међутим*, с друге стране, каже да је логичка релација међу пропозицијама дисјунктивна, из чега произилази закључак да говорник сунчаним јутрима обично не иде на трчање. Наравно, говорник не мора језички спецификовати односе међу наведеним пропози-

⁴ О разматрању концептуалног значења у теорији релевантности види у CARSTON 2012; 2019, 2020; SPERBER – WILSON 2016; WILSON – CARSTON 2007.

⁵ Више о анализи процедуралне семантике види у BLAKEMORE 1987; 1989; 2000; 2002; 2011; 2015; WILSON – SPERBER 1993; WHARTON 2003; 2009; WILSON – WHARTON 2006.

⁶ Теорија релевантности не користи овај традиционални прагматички термин. Више о разлозима удаљавања од овог термина види у монографији Д. Блејкмор (BLAKEMORE 2002).

цијама ако мисли да је адресату познато да он сунчаним јутрима иде односно не иде на трчање:

4) Сунчано је јутро. Идем на трчање.

Али ако једна односно друга информација нису део адресатовог знања, а нема везника који ће га усмерити у неком правцу, постаје непредвидљиво на који начин ће повезати дате исказе, и, последично, које ће импликатуре извести. Дакле, процедурално значење наведених везника је метадискурзивно – њима се спецификује однос међу исказаним пропозицијама у дискурсном ткању, чиме се, коначно, регулише, тј. ограничава извођење импликатура (КЊИЖАР 2025: 207–208).

Потом, деиктички изрази, као што су заменице *ја, она, њо, оно*, не означавају конкретне концепте, већ својим значењем дају упутство адресату како да до одређеног референта дође; они, заправо, ограничавају до одређене мере ту потрагу. Овај тип процедуралне семантике појаснићемо на примеру заменице *она* у следећем исказу:

5) [*Милица разговара са Аном о њиховој заједничкој ђријатљељници Јелени*]
М: *Она* није дошла на моју рођенданску прославу.

Заменица *она*, реферишући на женску особу, ограничава скуп потенцијалних референата у датом контексту и на тај начин помаже адресату да до одговарајућег референта стигне. Према томе, у примеру (5) адресат на индиректни начин повезује заменицу *она* са референтом *Јелена*, али и са менталном репрезентацијом тог референта; тј. индивидуалним концептом тог референта (ЈЕЛЕНА), који садржи све оно што адресат зна о тој конкретној особи.

Дакле, деиктички изрази имају улогу ограничавања процеса тражења референта, те на тај начин индиректно доприносе формирању исказане пропозиције, што их разликује од израза са концептуалним значењем који то раде директно, што смо видели у примеру (1).

Експресивни језички изрази, као што су узвици *јао, ух, јуху, ура*, такође су уврштени међу речи са процедуралном семантиком. На пример:

6) Ух, идем код Милице на рођендан.
7) Јуху, идем код Милице на рођендан.

Узвици *ух* и *јуху* упућују адресата на концепате (незадовољство) односно (срећа). Међутим, они не носе сами собом ова концептуална значења, већ само усмеравају – здружено са контекстом али и другим процедуралним средствима, као што је прозодија – адресата да до њих дође. Дошавши до поменутих концепата, адресат може да интерпретира говорников експресивни однос према исказаним пропозицијама: (Говорник је незадовољан што иде код Милице на рођендан) (6) и (Говорник је срећан што иде код Милице на рођендан) (7). Овакве сложене пропозиције у теорији релевантности називају се е к с п л и к а т у р а м а в и ш е г р е д а. Према томе, експресивни узвици имају улогу ограничавања извођења експликатура вишег реда.

Треба истаћи да адресат може, ослањајући се на контекстуалне информације (Говорник не воли да иде код Милице) односно (Говорник воли да иде код Милице), доћи до истих експликатура и у одсуству ових експресивних

израза. У случају да говорник сумња у доступност релевантних контекстуалних података адресату, може му помоћи употребом експресивних узвика (КЊИЖАР 2025: 208–209).

2.3. Окидачи ПРЕСУПОЗИЦИЈЕ КАО ПОТЕНЦИЈАЛНИ НОСИОЦИ ПРОЦЕДУРАЛНОГ ЗНАЧЕЊА. У прагматици, укључујући и теорију релевантности, традиционално се користи термин *п р е с у п о з и ц и ј а* за именовање споредних (*background*) пропозиција саопштених исказом. Споредне пропозиције, за разлику од главних (*foreground*), не служе за информисање саговорника (типично су део заједничког знања интерлокутора пре времена говорнога чина) већ имају сврху обезбеђивања неопходног контекста за намеравану интерпретацију исказа (LEVINSON 1983; MAZZARELLA – DOMANESCHI 2018; DE SAUSSURE 2013; SIMONS 2005; SPERBER – WILSON 1996; STALNAKER 1973; 1974). На пропозицију са таквом комуникативном улогом у исказаној реченици могу да укажу различити језички изрази и структуре који се називају *о к и д а ч и м а п р е с у п о з и ц и ј е*.⁷

Ако окидачи пресупозиције по својој традиционалној дефиницији укажу адресату на споредну информацију саопштену исказом, може се рећи да на одређени начин усмеравају процес интерпретације исказа. Управо због такве њихове нарави, од самих почетака испитивања процедуралности у оквиру теорије релевантности постоје предлози да се окидачи пресупозиције уврсте у категорију процедуралних израза (BLAKEMORE 2002; SIMONS 2005; MAZZARELLA – DOMANESCHI 2018). Међутим, изузев малобројних узгредних запажања, нема темељнијих истраживања процедуралности окидача пресупозиције. Пошто су окидачи пресупозиције хетерогена скупина језичких израза и структура, наша је претпоставка да ће и њихово (потенцијално) процедурално значење и улога у интерпретацији исказа такође бити разнородна. Проверавање тезе о процедуралности окидача пресупозиције започели смо испитивањем фактивних (*знајти, оиџкријти, бијти грајо*) и имплицативних предиката (*усјейти, заборавијти*) и дошли до закључка да немају типично процедурално значење већ искључиво концептуално (в. у КЊИЖАР 2025). То истраживање настављамо у овом раду разматрањем потенцијалне процедуралности пресупозицијске партикуле *поново*.

3. СЕМАНТИКА И ПРАГМАТИКА ПРЕСУПОЗИЦИЈСКЕ ПАРТИКУЛЕ *ПОНОВО*. М. Симонс (SIMONS 2005), разматрајући феномен пресупозиционалности из угла теорије релевантности, истиче у једном делу рада да пресупозицијске партикуле *even, again, too* кодирају процедурално значење. Оне, наиме, служе као сигнал адресату да садржај исказане пропозиције интерпретира у контексту одређених пресупозиционих пропозиција. На тај начин регулише се интерпретација исказа, конкретно – ограничава се извођење импликатура и осигурава релевантност⁸ исказа за дати контекст (SIMONS 2005: 348–349).

⁷ Луј де Сосир (DE SAUSSURE 2013), разматрајући феномен пресупозиционалности у оквиру теорије релевантности, предлаже термин *ј е з и ч к а п р е с у п о з и ц и ј а* за језички маркирану пресупонирану пропозицију, а термин *д и с к у р с н а п р е с у п о з и ц и ј а* за језички немаркирану, имплицирану пресупонирану пропозицију. О корпусном испитивању језички немаркиране пропозиције саопштене исказом види у Половина – КЊИЖАР 2019.

⁸ Релевантност исказа се, између осталог, одређује према томе колико ће адресат извести имплицитних закључака (импликатура) из њега у одређеном контексту. На пример, ако је

Полазећи од ових закључака, у наставку ћемо испитати партикулу *поново* – оквирни еквивалент партикуле *again* у српском језику. У нашем истраживању размотрићемо два основна питања: (а) која је структура конвенционалног значења ове партикуле и да ли се то значење може окарактерисати као процедурално (домен семантике); и (б) која је улога тог конвенционалног значења у процесу интерпретације исказа (домен прагматике). Улогу пресупозицијске партикуле *поново* испитаћемо на примерима из корпуса разговорног језика.

3.1. СЕМАНТИКА ПАРТИКУЛЕ *поново*. У семантичком језгру лексеме *поново*⁹ стоји концепт и т е р а т и в н о с т и и традиционално се сврстава у категорију прилога. Међутим, ова лексема не означава никакву конкретну одлику, те не учествује директно (али ни индиректно) у компоновању дескриптивног садржаја исказане пропозиције (не додаје нову информацију о самој ситуацији). Њена улога је, заправо, давање упутства адресату да ситуацију описану у исказаној пропозицији протумачи у светлу исте такве ситуације која се већ раније десила. Према томе, лексема *поново* носи процедурално а не концептуално значење, те ћемо је посматрати као партикулу а не као класичан прилог.

Ментална репрезентација партикуле *поново* је процедура ⟨поново⟩, чији садржај можемо структурирати на следећи начин:

⟨ИСКАЗАНУ ПРОПОЗИЦИЈУ P_1 КОЈА ОПИСУЈЕ СИТУАЦИЈУ C_1 КОЈА СЕ ДЕШАВА У ВРЕМЕ T_1 ПРОТУМАЧИТИ У КОНТЕКСТУ ИМПЛИЦИРАНЕ ПРОПОЗИЦИЈЕ P_2 КОЈА ОПИСУЈЕ СИТУАЦИЈУ C_1 КОЈА СЕ ДЕСИЛА У ВРЕМЕ T_2 А ПРЕ ВРЕМЕНА T_1 ⟩

Функционисање партикуле *поново* са оваквим процедуралним значењем показаћемо на следећем (конструисаном) примеру:

8) [Милица *поштавља* *ишћање* Ани на својој рођенданској *прослави*; Милица очекује да ће на њену *прославу* доћи Јелена]

М: Где је Јелена?

А: Поново је отишла код Марка. [Јелена и Марко су *познаници* са *факултета*]

(i) *експлицитна* *пропозиција* ⟨ЈЕЛЕНА ЈЕ КОД МАРКА У ВРЕМЕ T_1 ⟩

(ii) *имплицитна* *пропозиција* ⟨ЈЕЛЕНА ЈЕ БИЛА КОД МАРКА У ВРЕМЕ T_2 (ПРЕ ВРЕМЕНА T_1)⟩

Адресат М ће, тумачећи подвучени исказ говорника А у примеру (8), декодирати семантички процес повезати партикулу *поново* са њеним конвенционалним значењем ⟨поново⟩. На тај начин добиће упутство да експлицитану пропозицију (i) протумачи у контексту имплицитане пропозиције (ii). Даљи процеси тумачења ових двеју пропозиција – као што је потенцијално извођење импликатура њиховим укрштањем – не спадају у семантички већ прагматички домен, што је тема наредног пододељка. Семан-

тема разговора планирање шетње, исказ неког од интерлокутора *Напољу јага кишца*. је релевантан јер ће саговорник из тога директно извести закључке да треба да понесе кишобран, скрати шетњу и сл. Међутим, исказ *Људи воле да чистају књије*. неће бити релевантан јер ће саговорник у датом контексту имати проблем са извођењем импликација; осим можда једне да говорник не зна шта прича, али она, свакако, није релевантна за дату дискурсну ситуацију. Више о концепту релевантности види у SPERBER – WILSON 1996 и CLARK 2013.

⁹ Лексема *поново* у Речнику Матице српске дефинисана је синонимском дефиницијом: *ојеш, још једном, наново* (РСМ: 972).

тику занима искључиво логички однос међу овим пропозицијама. Оне су, наине, логички независне једна од друге, што значи да истинитост исказане пропозиције (i) не зависи од истинитости имплициране пропозиције (ii). Конкретно, ако замислимо свет у којем није тачно да је Јелена већ била код Марка, тврдња да је Јелена тренутно код Марка и даље може бити тачна.

3.2. ПРАГМАТИКА ПАРТИКУЛЕ *ПОНОВО*. Према стандардној прагматичкој анализи, експлицирана пропозиција (i) (тј. експликатура) у примеру (8) представља главну информацију јер саговорник М из њеног садржаја добија директан одговор на своје питање. Будући да је та пропозиција информациони центар исказа, саговорник непосредно из ње изводи информативно значајне импликатуре и друге когнитивне ефекте¹⁰, те има главну комуникативну улогу у успостављању релевантности исказа. Једна таква информативно важна импликатура која се директно изводи из (i) је (iii):

- ако је* (i) {ЈЕЛЕНА ЈЕ КОД МАРКА У ВРЕМЕ T₁}
ио значи да (iii) {ЈЕЛЕНА НЕЋЕ ДОЋИ КОД МЕНЕ НА РОЂЕНДАН У ВРЕМЕ T₁}

Ова импликатура је у датом контексту информативно од великог значаја јер оповргава Миличину (адресат) претпоставку да ће Јелена доћи на њен рођендан (оповргавање постојећих претпоставки је још један когнитивни ефекат релевантних исказа).

С друге стране, имплицирана пропозиција (ii), уведена партикулом *ионово*, представља споредну информацију, која по правилу не поседује никакву информативну вредност. Са таквим одликама она се традиционално сврстава у категорију пресупозиције. Пошто је пресупозиција споредна, типично неинформативна пропозиција, саговорник не изводи импликатуре и друге когнитивне ефекте директно из ње. Пресупозиција (ii) служи искључиво за контекстуализацију експликатуре и има евентуално улогу помоћне премисе у извођењу додатних импликатура:

- ако је* (i) {ЈЕЛЕНА ЈЕ КОД МАРКА У ВРЕМЕ T₁}
а (ii) {ЈЕЛЕНА ЈЕ БИЛА КОД МАРКА У ВРЕМЕ T₂ (ПРЕ ВРЕМЕНА T₁)}
ио значи да (iv) {ЈЕЛЕНА И МАРКО СУ ВЕРОВАТНО У ЕМОТИВНОЈ ВЕЗИ}

Саговорница М, укрстивши експликатуру да је Јелена код Марка тренутно и пресупозицију да је већ раније код њега била, а узевши у обзир и чињеницу да су они само познаници са факултета, може извести закључак да су Јелена и Марко вероватно у емотивној вези (импликатура (iv)). Ова импликатура вероватно не би била изведена да тренутно бивање Јелене код Марка није протумачено у контексту ранијих одлазака. Тек из репетитивности њихових састанака јасније произилази овај закључак.

Дакле, према стандардном схватању, пресупозицијска партикула има помоћну улогу у процесу интерпретације исказане реченице, пошто представља једну од контекстуалних премиса у извођењу импликатура. То значи да се импликатуре не изводе директно из њеног садржаја, већ индиректно. Са

¹⁰ За наше истраживање релевантан је један тип когнитивних ефеката – импликатуре. Више о другим типовима види у SPERBER – WILSON 1996 (108–117); CLARK 2013 (99–103).

таквом нарави она нема главну већ споредну комуникативну улогу у успостављању релевантности исказа.

Импликатура (iv) информативно је мање релевантна од импликатуре (iii) у датој разговорној ситуацији. Наиме, Милици (адресату) је важнији закључак да Јелена неће доћи на њену рођенданску прославу него закључак да је Јелена у емотивној вези са Марком (што не значи да она није потпуно безначајна). Када она не би била изведена, релевантност разматраног исказа не би значајније ослабила. Из овога следи да пресупозиција активирана партикулом *јоново*, која служи за извођење такве слабије импликатуре, такође има слабију снагу у успостављању релевантности разматраног исказа. Ако, на пример, саговорница М мисли да пресупозиција није тачна или говорница А уопште не употреби партикулу *јоново*, релевантност исказа ће и даље бити висока. Ово нам говори да логичка (семантичка) независност експликатуре од пресупозиције има у одређеној мери рефлексije и на њихов прагматички међуоднос.

Из конструисаног примера (8) закључујемо следеће: (а) имплицирана пропозиција активирана партикулом *јоново* контекстуализује експликатуру и има помоћну улогу у извођења импликатура (као једна од контекстуалних премиса); са таквим одликама може се сврстати у категорију пресупозиције; (б) снага имплициране пропозиције за успостављање релевантности исказа је слабија.

Поставља се питање да ли ови закључци могу да се уопште те да важе генерално за овај тип имплициране пропозиције? Можда бисмо, следећи сопствену лингвистичку интуицију, могли дати потврдан одговор на ово питање. Међутим, такав закључак би у својој суштини био предтеоријски, нефундиран у стварној употреби. Сматрамо, ипак, да би требало изводити закључке о улози и снази имплициране пропозиције активиране партикулом *јоново* тек након анализе реалног језичког материјала, што ћемо и урадити у наредном одељку.

У анализи примера поставићемо два параметра анализе имплициране пропозиције активиране партикулом *јоново*: (а) комуникативна улога у процесу тумачења исказа; и (б) степен снаге у остваривању релевантности исказа.

3.3. Испитивање корпуса. Анализа ексцерпираних примера из корпуса разговорног језика показала је да партикула *јоново* активира имплицирану пропозицију која може имати различите појавне облике према постављеним параметрима анализе у зависности од дискурсне ситуације. Према улози у процесу тумачења исказа она може имати: (а) споредну комуникативну улогу у успостављању релевантности исказа и (б) главну комуникативну улогу у успостављању релевантности исказа. Према степену снаге имплицирана пропозиција може варирати од слабије до веома снажне. У наредним одељцима, користећи корпусне примере, детаљније ћемо размотрити разговорне ситуације у којима се манифестују различите улоге и степен снаге имплициране пропозиције.

3.3.1. Корпусни примери потврдили су закључке стандардне анализе да имплицирана пропозиција уведена партикулом *јоново* може у одређеним дискурсним ситуацијама имати споредну улогу у успостављању релевантности исказа, те се може окарактерисати као пресупозиција. Међутим, иако

има споредну улогу, степен њене снаге у остваривању релевантности исказа варира, што директно зависи од релевантности импликатуре у чијем извођењу она учествује као контекстуална премиса за дати контекст. Видели смо у конструисаном примеру (8) да је снага имплициране пропозиције слабија. Међутим, овај закључак се не може генерализовати, што ћемо показати на примерима из корпуса.

У првом типу дискурских ситуација партикула *поново* уводи контекстуалну информацију која има велику снагу за успостављање релевантности исказа. На пример:

- 9) [*Стјуџенџикиња Ј разговара са колеџом М о њој њенцијалним њословима које би могли да раде са њознавањем стираних језика*]
 Ј: [...] можда би могла [да радим] нешто са енглеским. Само морам изгледа поново онај сертификат да радим. Јер, прошло је доста времена [...] Па, не признају ми сертификат. [...]
 М: Па, како ти не признају ако си једном положила? У чему је сад ту фазон?
 (i) *ексџикаџура* (Говорница Ј мора да ради испит из енглеског да би добила сертификат)
 (ii) *пресуџозиција* (Говорница Ј је испит из енглеског већ радила и има сертификат)
 (iii) *имџликаџура* (Говорници Ј не признају више сертификат који је добила)

Експликатура (i) има централну комуникативну улогу у датом контексту јер прецизира шта је потребно урадити (*џолаџање исџиџа и доџијање серџификаџа*) да би садржај претходне реченице (*рад који укључује џознавање енџлескоџ језика*) постао изводљив. Ову, комуникативно проминентну информацију говорница Ј умеће у контекст пресупозиције (ii), коју уводи партикулом *поново*, како би саопштила додатну информацију, тј. импликатуру (iii). Инференцијални ланац који води до ове импликатуре можемо формулисати на следећи начин: *Поџиџо саџговорница Ј мора да ради исџиџ из енџлескоџ да би добила серџификаџ иако џа већ има јер џа је раније џолаџала, закључује се да џој више не џризнају џосџојеџи серџификаџ*. На основу даљег дискурзивног тока, можемо закључити да та импликатура има велику комуникативну вредност у овом контексту. Наиме, говорница Ј ту импликатуру у наставку своје реплике експлицира (подвучено испрекиданом линијом), те управо тај садржај у наставку разговора са саговорником М постаје главна тема. Према томе, пресупозиција уведена партикулом *поново* има велику снагу за успостављање релевантности исказа – без ње се не би могла саопштити импликатура (iv), о којој се у наставку дискутује, те би значајније била умањена релевантност датог исказа.

Мало слабију пресупозицију пронашли смо у наредном примеру:

- 10) А: [...] поносим се собом наш, јако ми је леп матурски, слике су ми баш страва и тако, баш ми је јако лепо.
 Б: Нешто у боји?
 А: Аха, и штампању га у боји. Рекла сам већ мојима да ће поново да пуне кертрице.
 Б: Вероватно су се обрадовали.
 (i) *ексџикаџура* (Говорница А је рекла родитељима да ће пунити кертрице)
 (ii) *пресуџозиција* (Родитељи говорница А већ су пунили у прошлости кертрице)
 (iii) *имџликаџура* (Родитељи неће бити задовољни што морају да пуне кертрице)

И у овом примеру, као у претходном, експликатура (i) је комуникативно проминентна јер се њоме саопштава предуслов (*родитељи треба да најуне кертрице*) за спровођење радње саопштене претходним исказом (*цијаммање майурској рага у боји*). Говорница Ј умеће ову експлицитно саопштену пропозицију да ће родитељи говорнице пунити кертрице у контекст пресупониране пропозиције да су они то већ радили како би саопштила додатни, имплицитни садржај да они највероватније неће бити баш задовољни што морају да раде нешто што су већ једном или више пута урадили. О информативној истакнутости те снази ове импликатуре, а тиме и снази пресупозиције, говори реплика саговорнице Б која импликатуру о могућем незадовољству родитеља експлицитно саопштава својим ироничним исказом. Иако би релевантност исказа била остварена и без партикуле *јоново*, она би свакако била умањена у контексту у ком је познато да су родитељи говорнице већ раније пунили кертрице, те да би поновним пуњењем били незадовољни.

У примерима (9) и (10) садржај саопштене пресупозиције није изнет раније у дискурсу, те не можемо знати да ли је он саговорницима познат пре исказних радњи (тј. да ли је део њиховог енциклопедијског знања) или је информативан¹¹. Међутим, у оба примера представља помоћну премису у извођењу контекстуално релевантних импликатура.

У наредном примеру снага пресупозиције је слабија:

- 11) [*Водитељка ОБ разговара са јолиичаром ДШ о формирању владе у јолиичкој ТВ емисији*]

ОБ: Добро онда, хајде да демистификујемо до краја. Дакле. Могућа је коалиција са ДСС-ом, али није могуће да Воја Коштуница буде поново премијер. [...] Је л' то оно што је тачно?

ДШ: Не, али немојте да сада банализујете. [...]

- (i) *експликација* (Није могуће да Војислав Коштуница буде премијер)
 (ii) *пресупозиција* (Војислав Коштуница је већ био премијер)

Експликатура (i), саопштена подвученим исказом, представља закључак говорнице ОБ изведен из претходног излагања саговорника ДШ. Она у овој разговорној ситуацији, пре свега, тражи потврду о валидности овог њеног закључка, што се види из питања које следи, као и из одговора саговорника. ОБ је у подвученом исказу употребила и партикулу *јоново* како би повезала експликатуру (i) са пресупозицијом (ii), која припада општем енциклопедијском знању. Међутим, на основу овог дискурсног контекста, закључујемо да говорница ОБ уметањем наведене партикуле највероватније није намеравала да саопшти додатни имплицитни садржај (тј. импликатуре). Из тога следи да је пресупозиција (ii) слабија за успостављање релевантности исказа. Чак би се и изостављање пресупозицијске партикуле у овом исказу могло оправдати без значајнијег нарушавања његове релевантности. Наиме, информација да је Војислав Коштуница већ обављао премијерску функцију представља део колективног знања заједнице, те би се ова пресупозиција активирала и без експлицитног сигнализирања.

¹¹ Пресупозиција је због своје споредне комуникативне улоге типично неинформативна. Међутим, у неким разговорним ситуацијама пресупозиција може саговорнику бити непозната. Говорник може бити свестан информативности пресупозиције али и не мора.

Када пресупозиција спада у заједничко знање саговорника и не учествује као помоћна информација у извођењу импликатура, као у примеру (11), можемо поставити питање да ли је онда употреба пресупозицијске партикула *поново* редундантна? Интуиција нам говори да можда и јесте, међутим, корпусни пример (12) говори супротно:

12) [*Учесници у разговору су две сестре У и В и њихова мајка Д; Д прича шта је радила и која јој је била реакција када се мајка сестра В родила*]
 Д: [...] Док сам била на послу, тата ми је јавио да се В [мајка сестра] родила. Почела сам да плачем и сви су ме питали шта ти је, а ја сам им рекла: „Постала сам тетка“.

У [старија сестра]: А као да до тада ниси била тетка!

- (i) *експликација* (Д ЈЕ ПОСТАЛА ТЕТКА)
- (ii) *импликација* (НЕКО ИЗ ПОРОДИЦЕ Д (БРАТ ИЛИ СЕСТРА) ЈЕ ДОБИО ДЕТЕ)
- (iii) *логичка импликација* (Д НИЈЕ БИЛА ТЕТКА ПРЕ ТОГА)

Говорница Д експлицитним садржајем исказа да је постала тетка имплицитно саопштава својим колегама да је неко из њене породице – брат или сестра, добио дете (импликатура (ii)). Ова импликатура је вероватно и прецизнија ако су њеним саговорницима познате информације да је њена сестра била трудна и да је чекала женско дете. Импликатура за саговорнике којима је то познато била би да се говорници Д родила сестричина. Међутим, учесница у разговору У примећује да из овог исказа произилази и једна неистинита логичка импликација (*entailment*) – да она пре тог догађаја није била тетка, односно да већ није имала једну сестричину (логичка импликација (iii)). Према томе, овако структурисаним исказом умањује се његова релевантност.

Како би се избегло извођење ове неистините импликације, било је потребно да говорница Д неким итеративним изразом (*поново, ојей, још једном*) уведе информацију да је она већ била тетка, те тако ограничи потенцијално извођење неистинитих импликација и повећа релевантност исказа. Дакле, упркос чињеници да се ради о информацији која је део заједничког знања пре говорног чина и била би свакако уведена у тумачење исказа и без експлицитног сигнализирања, овај пример нам показује да је ипак важно укључити итеративне изразе у формално структурисање исказа.

3.3.2. У примерима у претходном одељку партикула *поново* уводи пропозицију која би требало да је део општег или специфичног знања учесника у разговору, а чији садржај није изнет раније у дискурсу. Поред тога, она може да сигнализира понављање ситуације изречене претходно у дискурсу. На тај начин ова партикула доприноси кохезији дискурса тако што повезује нову информацију са већ поменутом, помажући адресату да прати континуитет у тексту. Корпус разговорног језика нам је показао да такви случајеви *метадискурзивне, кохезивне улоге* партикуле *поново* нису ретки.

У примеру (13) партикула *поново* реферише на ситуацију саопштену раније у оквиру истог исказа:

13) [*Разговор о Јованки Броз у политичкој ТВ емисији; ДВ је новинарка; ЖЈ је јосип*]
 ДВ: [...] да ли је она покушавала [...] да ступи у контакт са неким?
 ЖЈ: [...] неко је учинио да то буде правило да Јованка Броз буде невидљива.

Нема коме није писала од државних органа, и сви су је игнорисали. Или јој нису

одговарали, или су је кињили, јер она каже: кад мене притегну да ме муче, а ја њима пошаљем писмо, па они мене муче, ја њима поново пошаљем писмо.

- (i) *ексџликаџура* (Јованка Броз пошаље писмо државним органима када је муче)
 (ii) *џресуџозиџија* (Јованка Броз је већ слала писмо државним органима када су је мучили)

У овом примеру, партикула *џоново* има метадискурзивну улогу у сигнализирању репетитивности радње слања писма, као и у одржавању кохезије и структурисању дискурса. Она успоставља јасну везу између два догађаја слања писма, указујући да се други догађај дешава након првог, чиме се избегава временска нејасноћа. Изостављање партикуле са итеративном семантиком у подвученом (пуном линијом) делу исказа довело би до губитка хронолошке повезаности, што може имати значајне комуникативне последице. Наиме, адресат може помислити да се ради о првом слању писма (не другом у низу), јер не постоји експлицитан сигнал да се ради о поновљеној радњи. Адресат тако може погрешно закључити да постоји само један догађај слања писма. Управо такву ситуацију илуструје пример (14):

- 14) [*Пријатељице В и С разговарају о пријатељици Љ која није џрисуџина*]

В: Она је била удаа, па се развела...

С: Да, па се удаа, па овај, родила...

В: Ти кажеш поново се удаа? [...]

С: Јесте.

- (i) *ексџликаџура* (Љ се удаа)

У овом примеру, догађај удавања пријатељице Љ у исказу говорнице С (подвучено пуном линијом) хронолошки не коинцидира са догађајем удавања пријатељице Љ у исказу говорнице В (подвучено испрекиданом линијом). Употребом партикуле *џоново* (или неког другог итеративног израза) говорник С би сигнализирао да се ради о другом, одвојеном догађају удаје, чиме би се избегла могућа временска и логичка нејасноћа. Међутим, у датом исказу та партикула изостаје, што код саговорнице В отвара питање да ли се удаја догодила једном или два пута. Из тог разлога В експлицитно проверава хронолошки однос питањем *Ти кажеш џоново се удаа?*, чиме усмерава дискурс ка прецизирању хронологије.

Овај пример показује да низање догађаја у дискурсу уз употребу саставних везника, као што је *џа*, не мора нужно довести до јасне временске структуре, што може довести до смањивања релевантности исказа. Према томе, у оваквим контекстима, улога партикуле *џоново* у структурисању дискурса је израженија.

Поред повезивања два конкретна догађаја, приметили смо да се партикула *џоново* у корпусу често користи у метадискурзивној функцији сигнализирања везе између две шире дискурсне целине. На пример:

- 15) [*Водџић В разговара са џосџом РШ о имовини Слободана Милошевића у џолиџичкој ТВ емисији*]

В: Добро, али да ли је имовина Слободана Милошевића тајна? [...]

РШ: Поново џу вам реџи. Дакле, ваша имовина, односно подаци о вашој имовини или имовини било ког грађанина не морају бити доступни и не треба да буду доступни јавности.

- (i) *експликација* (РШ ЋЕ РЕЋИ САГОВОРНИКУ В ДА ЛИ ЈЕ ИМОВИНА СМ ТАЈНА)
- (ii) *пресупозиција* (РШ ЈЕ О ПИТАЊУ ТАЈНОСТИ ИМОВИНЕ СМ ВЕЋ ГОВОРИО)
- (iii) *импликација*: (РШ ЈЕ НЕЗАДОВОЉАН ЗБОГ ПОНАВЉАЊА ИСТОГ ОДГОВОРА)

У овом примеру, партикула *поново* има јасну метадискурзивну функцију, јер говорник њоме сигнализира да је већ у претходном дискурсном сегменту саопштио одговор на саговорничко питање, те да оно што следи представља поновљено излагање већ реченог, са циљем разјашњавања евентуалних нејасноћа. Осим тога, употреба партикуле *поново* може имплицирати говорничко незадовољство због потребе да понавља већ изнети одговор.

Изостављање партикуле *поново* из подвученог исказа довело би до промене улоге исказа у структурисању дискурса. Такав исказ (*Рећи ћу вам.*) имао би улогу сигнализирања почетка одговора или појачавања уверљивости одговора, а не сигнализирање понављања већ изреченог у претходном делу дискурса. Такође, изостала би и импликација говорничког незадовољства што мора да понови већ дато објашњење. У крајњем исходу, релевантност исказа у датом комуникативном контексту би била смањена.

3.3.3. У примерима у претходна два одељка партикула *поново* уводи имплицирану пропозицију која има споредну комуникативну улогу, те се може окарактерисати традиционалним термином *р е с у п о з и ц и ј а*. Међутим, нису тако ретке разговорне ситуације у којима пропозиција уведена овом партикулом има централну комуникативну улогу, те коришћење овог термина није у потпуности адекватно. Пропозиција са таквом улогом има велику снагу у успостављању релевантности исказа. Када би таква пропозиција била искључена из исказа (изостављањем партикуле *поново*), исказ би потпуно изгубио релевантност за дату дискурсну ситуацију, што није случај са примерима у претходна два одељка, без обзира на то колико је итеративна пропозиција снажна. На пример:

- 16) [*Инџерлокуџори М и В су колеџнице са факултета; Говорница В саопштава ко све иде са њом на предмет Г-7; ознаку Г имају главни предмети које једна генерација студентки слуша током свих осам семестара на основним ситуацијама; Г-7 се слуша у седмом семестру; када неко из једне генерације не положи један од њих предмета, у следећој академској години та слуша са млађом генерацијом*]

В: [...] И испред нас седела једна девојка. Она ваљда поново иде на Г-7. Нисам је виђала. Има ових што су с нама од прошле године, она Анастасија и...

М: Мhm.

- (i) *експликација* (ДЕВОЈКА КОЈА СЕ СЕДАЛА ИСПРЕД В ИДЕ НА Г-7)
- (ii) *имплицирана пропозиција* (ДЕВОЈКА КОЈА ЈЕ СЕДАЛА ИСПРЕД В ВЕЋ ЈЕ ИШЛА НА Г-7)
- (iii) *импликација* (ДЕВОЈКА КОЈА СЕ СЕДАЛА ИСПРЕД В НИЈЕ БИЛА ДЕО ГЕНЕРАЦИЈЕ ГОВОРНИЦЕ В КОЈА ПРАТИ Г ПРЕДМЕТЕ И НОВА ЈЕ У ТОЈ ГРУПИ)

Тема реплике говорнице В је саопштавање саговорници М ко све похађа предмет Г-7. У таквом контексту, експликација (i), којом се саопштава да девојка која је седела испред говорнице на предавању из предмета Г-7 похађа тај предмет, нема никакву информативну вредност. С друге стране, имплицирана пропозиција (ii) уведена партикулом *поново*, којом се саопштава да је та девојка већ ишла на Г-7 (са претходном генерацијом), представља

информативно тежиште исказа. Ову тврдњу нам може потврдити и тест супституције; ако бисмо подвучени исказ заменили само садржајем имплицитне пропозиције, исказ би и даље би релевантан (ако не и релевантнији јер се избегава експлицирање неинформативног садржаја)¹². Пошто је имплицитна пропозиција информативно проминентнија у исказаној реченици, постаје централна, а не контекстуална премиса у извођењу релевантних импликатура. Наиме, из чињенице да је наведена девојка већ похађала Г-7 са претходном генерацијом (а у контексту информације да она тренутно слуша Г-7 и са генерацијом говорнице В) директно се изводи закључак да она није раније била део генерације говорнице В која прати Г предмете и нова је у тој групи (импликатура (iii)). О информативној проминентности и релевантности ове импликатуре за дати контексти говори и чињеница да говорница В управо њу и експлицира у наставку своје реплике. Дакле, у овом примеру подвучени исказ би потпуно изгубио своју релевантност када би партикула *йоново* и имплицитани садржај који она собом уводи били изостављени. Према томе, имплицитна пропозиција (ii) има централну комуникативну улогу и велику снагу у успостављању релевантности разматраног исказа.

Сличан је и наредни пример:

- 17) [ПС *ћовори у йолийичкој емисији о односима Француске и Србије кроз историју*]
 ПС: [...] Тако да су ти наши односи... та историја се не може поново написати.
 Ми имамо велику историју, али та историја је завршена. [...]
- (iv) #*ексликайџура* (ИСТОРИЈА ИЗМЕЂУ ФРАНЦУСКЕ И СРБИЈЕ НЕ МОЖЕ СЕ НАПИСАТИ)
 (v) *имплицитрана йропозизија* (ИСТОРИЈА ИЗМЕЂУ ФРАНЦУСКЕ И СРБИЈЕ ЈЕ ВЕЋ НАПИСАНА)
 (vi) *имликайџура* (ИСТОРИЈА ИЗМЕЂУ ФРАНЦУСКЕ И СРБИЈЕ ЈЕ ЗАВРШЕНА)

О великој снази имплицитне пропозиције у овом примеру говори нам чињеница да експлицитно саопштена пропозиција (*Историја између Француске и Србије не може се написати*) тумачена без ње не би била смислена (истинита) тврдња у овом дискурсном контексту. Тек здружена са пресупозицијом она добија смисао: *Историја између Француске и Србије је већ написана и не може се написати још једном*. И у овом случају је пресупозиција информативно најважнија за успостављање релевантности исказа јер се директно из ње изводи импликатура да је историја коначна и фиксна, што значи да је немогуће променити. И управо ову импликатуру говорник ПС у наставку исте реплике и експлицира (подвучено испрекиданом линијом). И у овом случају ако бисмо подвучени исказ заменили садржајем пресупозиције, исказ би и даље био релевантан.

4. Закључак. У овом раду испитали смо пресупозицијску партикулу *йоново* из угла теорије релевантности. Један од основних задатака рада био је структурисање конвенционалног значења ове партикуле и одређивање карактера тог значења – да ли је оно концептуалне или процедуралне нарави. Поред овог семантичког аспекта, задатак нам је био да осветлимо партикулу *йоново* и из угла прагматике, где су нас онајпре занимале улоге које ова пар-

¹² Треба истаћи да таква замена није могућа (или није тако лако могућа) у претходним примерима.

тикула може имати у процесу интерпретације исказа, као и степен њене снаге у остваривању релевантности исказа. У давању одговора на ова прагматичка питања помогао нам је корпус разговорног језика. Испитавши партикулу *јоново* из семантичког и прагматичког угла, дошли смо до закључака који следе.

Прво, партикула *јоново* својом семантиком не учествује директно у компоновању исказане пропозиције, већ нам даје смернице да ситуацију описану у тој пропозицији тумачимо у светлу исте такве ситуације која се већ десила раније. Према томе, партикулу *јоново* смо сврстали у категорију израза са процедуралном семантиком.

Друго, партикула *јоново* својом процедуралном семантиком уводи у тумачење исказа имплицирану пропозицију. Размотривши примере из корпуса, закључујемо да она може да има и с п о р е д н у и г л а в н у комуникативну улогу у остваривању релевантности исказа.

Имплицирана пропозиција са споредном улогом типично нема информативну вредност и често је део општег или специфичног знања учесника у разговору који није исказан претходно у дискурсу. Поред тога, партикула може да сигнализира и понављање догађаја изреченог претходно у дискурсу, чиме доприноси кохезији дискурса. Такође, када је комуникативно споредна, имплицирана пропозиција може да има потенцијалну улогу контекстуалне премисе у извођењу имплицитних закључака. Са наведеним одликама имплицирана пропозиција улази у категорију пресупозиције.

С друге стране, када је комуникативно централна, имплицирана пропозиција је информативно проминентна за дати дискурсни контекст и чини примарну премису у потенцијалном извођењу импликатура. Имплицирана пропозиција са таквим карактеристикама не улази у оквире традиционалног значења пресупозиције, те је коришћење тог термина за такве случајеве проблематично.

Треће, степен снаге имплициране пропозиције зависи пре свега од улоге коју она има. Када има споредну улогу, степен њене снаге у остваривању релевантности исказа варира – од слабије до снажније, што директно зависи, између осталог, и од релевантности импликатуре, у чијем извођењу она учествује. Када има централну комуникативну улогу, она има веома велику снагу у успостављању релевантности исказа. Када би таква пропозиција била искључена из исказа (изостављањем партикуле *јоново*), исказ би потпуно изгубио релевантност за дату дискурсну ситуацију, што није случај са примерима када је имплицирана пропозиција споредна, без обзира на то колико она у таквим примерима била снажна.

ИЗВОРИ

РМС: *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска, 2007.

Транскрипти снимака свакодневних разговора из корпуса Катедре за општу лингвистику Филолошког факултета Универзитета у Београду.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- BLAKEMORE, Diane. *Semantic Constraints on Relevance*. Oxford: Blackwell, 1987.
- BLAKEMORE, Diane. Denial and Contrast: A Relevance Theoretic Analysis of 'But'. *Linguistics and Philosophy* 12/1 (1989): 15–37.
- BLAKEMORE, Diane. Indicators and Procedures: Nevertheless and But. *Journal of Linguistics* 36/3 (2000): 463–486.
- BLAKEMORE, Diane. *Relevance and Linguistic Meaning: The Semantics and Pragmatics of Discourse Markers*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- BLAKEMORE, Diane. Discourse and Relevance Theory. Ken Turner (ed.). *The Semantics/Pragmatics Interface from Different Points of View*. Elsevier, 2011, 377–394.
- BLAKEMORE, Diane. On the Descriptive Ineffability of Expressive Meaning. *Journal of Pragmatics* 84 (2015): 30–42.
- CARSTON, Robyn. Word Meaning and Concept Expressed. *The Linguistic Review* 29/4 (2012): 607–623.
- CARSTON, Robyn. Ad Hoc Concepts, Polysemy and the Lexicon. Kate Scott, Billy Clark, Robyn Carston (eds.). *Relevance, Pragmatics and Interpretation*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019, 150–162.
- CARSTON, Robyn. Polysemy: Pragmatics and Sense Conventions. *Mind and Language* 36 (2021): 108–133.
- CLARK, Billy. *Relevance Theory*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
- KЊIŽAR, I. Semantika i pragmatika verbalnih markera presupozicije iz ugla teorije relevantnosti. Snežana Gudurić (ur.). *Lingvistički mozaik. Primenjena lingvistika u čast Vesni Polovini*. Novi Sad – Beograd: Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije – Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu – Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu, 2025, 205–220.
- MAZZARELLA, Diana. Filippo DOMANESCHI. Presuppositional Effects and Ostensive-Inferential Communication. *Journal of Pragmatics* 138 (2018): 17–29.
- VAN DER SANT, Richard. Presupposition Projection as Anaphora Resolution. *Journal of Semantics* 9 (1992): 333–377.
- DE SAUSSURE, Louis. Background Relevance. *Journal of Pragmatics* 59 (2013): 178–189.
- SIMONS, Mandy. Presuppositions and Relevance. Zoltán Szabó (ed.). *Semantics Versus Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press, 2005, 329–355.
- SPERBER, Dan, Deirdre WILSON. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1995.
- STALNAKER, Robert. Presuppositions. *Journal of Philosophical Logic* 2/4 (1973): 447–457.
- STALNAKER, Robert. Pragmatic Presuppositions. Milton Karl Munitz, Peter K. Unger (eds.). *Semantics and Philosophy*. New York: New York University Press, 1974, 197–213.
- WHARTON, Tim. Interjections, Language, and the 'Showing/Saying' Continuum. *Pragmatics and Cognition* 11/1 (2003): 39–91.
- WHARTON, Tim. *Pragmatics and Non-Verbal Communication*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- WILSON, Deirdre, Robyn CARSTON. A Unitary Approach to Lexical Pragmatics: Relevance, Inference and Ad Hoc Concepts. Noel Burton-Roberts (ed.). *Pragmatics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007, 230–259.
- WILSON, Deirdre, Dan SPERBER. Linguistic Form and Relevance. *Lingua* 90/1-2 (1993): 1–25.
- WILSON, Deirdre, Tim WHARTON. Relevance and Prosody. *Journal of Pragmatics* 38/10 (2006): 1559–1579.

*

Половина, Весна, Иван Књиџар. Комуникативно-функционална улога и когнитивни статус формално немаркираних импликација у разговорном дискурсу. *Зборник Мајице српске за филолоџију и лингвистику* 59/1 (2019): 17–32.

Ivan Knjižar

SEMANTICS AND PRAGMATICS OF PRESUPPOSITION PARTICLE *PONOVO*
FROM THE PERSPECTIVE OF RELEVANCE THEORY

S u m m a r y

In this paper, we examined the presuppositional particle *ponovo* from the perspective of relevance theory. One of the primary objectives of the study was to structure the conventional meaning of this particle and determine the nature of that meaning – whether it is conceptual or procedural. In addition to this semantic aspect, our goal was to shed light on *ponovo* from a pragmatic perspective, focusing on the roles this particle can play in the process of utterance interpretation, as well as the degree of its strength in achieving relevance. To address these pragmatic questions, we relied on the corpus of spoken language. By analyzing *ponovo* from both semantic and pragmatic perspectives, we reached the following conclusions.

First, the semantics of *ponovo* does not directly participate in composing the expressed proposition. Instead, it provides guidance for interpreting the event described in that proposition in light of a similar event that has previously occurred. Therefore, we classified *ponovo* as an expression with procedural semantics.

Second, through its procedural semantics, *ponovo* introduces an implicated proposition into utterance interpretation. Based on corpus examples, we conclude that it can play either a secondary or a primary role in achieving the relevance of an utterance. When it has a secondary role, implicatures are not derived directly from its content but indirectly, as it functions as one of the contextual premises in drawing implicit conclusions. An implicated proposition with a secondary role typically lacks informational value and is often part of the general or specific knowledge shared by discourse participants that has not been explicitly stated in the preceding discourse. Additionally, the particle can signal the repetition of an event previously mentioned in the discourse, thereby contributing to discourse cohesion. With these features, the implicated proposition falls into the category of presupposition. When *ponovo* plays a primary role, the implicated proposition assumes the main informational function, from which implicatures are directly derived. An implicated proposition with such a function does not fit within the traditional meaning of presupposition, making the use of this term problematic in such cases. The reconsideration of terminology will undoubtedly be a subject of future research.

Third, the strength of the implicated proposition primarily depends on its role. When it has a secondary role, its strength in achieving utterance relevance varies – from weaker to stronger – depending directly on the relevance of the implicature in whose derivation it participates. When it assumes a central informational role, from which implicatures are directly derived, it has a very strong impact on establishing the relevance of the utterance. If such a proposition were excluded from the utterance (by omitting the particle *ponovo*), the utterance would completely lose its relevance for the given discourse situation – unlike cases where the implicated proposition is secondary, regardless of how strong it may be in those instances.

Универзитет у Београду
Филолошки факултет
Катедра за општу лингвистику
Студентски трг 3, 11000 Београд, Србија
iknjizar@gmail.com

(Примљено: 31. марта 2025;
прихваћено: 15. маја 2025)